

"A hét embere"

/A Kossuth Rádióban május 29-én elhangzott riport/

Rapcsányi László: Meglepődtem, hogy dr. Soltész Zoltánné, a Régi Nyomtatványok Tára vezetője az Országos Széchényi Könyvtárban, némi tartózkodással vállalkozott erre a beszélgetésre.

Soltész Zoltánné: Kérem, ne vegye rossz néven ezt a tartózkodást. Nem tartozom ahhoz a generációhoz, amely kisiskolás korában hozzászókkott ahhoz, hogy a TV, vagyis az ország nyilvánossága előtt okos kérdésekről, esetleg matematikai problémákról vetélkedjék. Én hosszú évek óta ebben a gyönyörű teremben élek, amely a legnagyobb magyar XX. századi könyvgyűjtő, Apponyi Sándor egykori dolgozószobája. Meg kell azt is vallanom, hogy legjobban akkor érzem magam, amikor öt óra után a nyilvános szolgálat itt megszűnik, bezáródnak az ajtók és minden hivatalos adminisztrációtól, nagyon kedvelt, de azért időt rabló látogatóktól, vezetésektől végre szabadon a saját tudományos munkámnak élhetek.

R.L.: Mire tanították magát a régi mesterek?

S.Z.: El nem tudja hinni, hogy századokkal korábban élt nagy magyar könyvgyűjtőktől mennyit lehet tanulni! A kimagasló jelentőségű nemzeti értékeknek nemcsak a becsülését, hanem az áldozatos megszerzését - és még egy érdekes dolgot. Még azt is állíthatom, hogy a tudományos feltárásban való igényességet is tőlük tanultam. Hadd mondjak néhány példát, röviden! A kitartást az értékek megszerzése ügyében Széchényi Ferenc példázza számomra a legjobban. Ő évtizedeken keresztül kutatta a Budai Krónikát! Magyarországon, külföldön, diplomáciai uton, pénzért - sehogyan sem sikerült neki. Azt, hogy a Nemzeti Könyvtárban lehetőség szerint a magyar múlt kimagasló emlékeit kell megszerezni, azt minden magyar könyvgyűjtő és a Nemzeti Könyvtár maga is fennállása óta tanusította. De hogyha lehetőség van rá, ezeket a kimagasló emlékeket a legszebb példányban, tökéletesen körülvágtatlan kötetekben, tiszta, ép lapokkal, gyönyörű kötésben volna jó megszerezni, ezt, sajnos, egyedül Apponyi Sándornak sikerült megvalósítani. De hadd menjek egy kicsit korábbra vissza, pár évszázaddal korábbra! Itt van előttünk az első teljes magyar Bibliafordítás, az 1590-ben Vizsolyban megjelent Szent Biblia, amelyet a magyar nagyközönség a nemrég megjelent facsimile-kiadásából ismer...

R.L.: Milyen szép irások vannak itt a borítón!

S.Z.: Nemcsak szépek ezek az irások, hanem nagyon érdekesek is. Az egyik például így szól: "Vettem ezt a könyvet..."

R.L.: Lassan olvassuk, hogy élvezzük!

S.Z.: "Vettem ezt a könyvet Pozsonyba az én szerelmes feleségemnek, Teriek örzsébet asszonynak ajándékon. 8 forint, dénár 20. Anno Domini 1594, die autem 16 octobris". Tehát 1594-ben, négy évvel a könyv megjelenése után vette...

R.L.: Milyen különös, hogy ezek a szálkás betűk szinte alig halványodtak!

S.Z.: Ez a tinta minőségétől függ, meg attól, hogy ez a könyv egyetlen egy család tulajdonában volt, tehát nem olyan sokat forgatták ezeket a lapokat.

R.L.: De nehezen válhatott meg ettől a család, mert a borítólapon is van egy szép írás. Megengedi, hogy megpróbáljam elolvasni?

S.Z.: Tessék!

/Együtt olvassák/ "Vettem ezt a könyvet örök emlékezetre, melyet megesküdtem, hogy soha senkinek el nem adok, meddig élek ez világon."

R.L.: Gyönyörű!

S.Z.: És a gyönyörű a dologban az, hogy ezt az esküt meg is tartotta. A Zay családtól került ez a kötet a Szlovák Nemzeti Könyvtárba, Martinba, és tőlük cseréltük el igen jelentős régi magyar könyvekért 1974-ben. Ez volt az én tanulóiskolám az Ómagyar Mária-siralom megszerzéséhez.

R.L.: Igen, mert a közelmúltban már átírhattuk a lexikonokat. A magyar kódexekről és nyelvemlékekről szóló könyveknek azt a mondatát, hogy a 37 soros és 132 szóból álló első magyar vers jelenleg Leuvenben, Belgiumban, az egyetem könyvtárában van, átírtuk.

S.Z.: Az az érzésem, hogy nemcsak ezt a mondatot fogjuk átírni, hanem sok szempontból változni, tökéletesedni fog az Ómagyar Mária-siralomra, a legrégebb magyar versre vonatkozó eddigi ismeretanyagunk. Hangsúlyoztam, telán észrevette, a "legrégebb" szót. Van egy olyan érzésem, és ebben talán nem állok egyedül, hogy ez nem az első vers. Olyan csodálatosan szépen, költőileg megfogalmazott alkotás ez: bizonyosan voltak előzményei.

R.L.: Tul készen jelenik meg már a vers.

S.Z.: Nagyon szépen. Nem látszódik, nem érződik kísérletnek.

R.L.: Maga mikor látta először az eredetit?

S.Z.: 1980 márciusában mint ösztöndíjas voltam Leuvenben. Az volt a feladatom, hogy régi magyar nyomtatványokat gyűjtsek, de természetesen, mint sokan előttem, én is látni akartam a kódexet. S akkor jött a nagy meglepetés! Nekem tudniillik nemcsak a kódexet mutatták meg, hanem azt a hatalmas dossziét is, amelyben azok az iratanyagok voltak, amelyeknek alapján sokan, köztük a mi könyvtárunk is, és más neves könyvtárak már régen, évtizedekkel korábban kísérletet tettek a kódex megszerzésére. Elképzelheti a lelkiállapotomat! Semmiféle felhatalmazásom nem volt, nem is kértem, álmodban se mertem volna remélni, hogy ilyen ügy részesévé válok.

R.L.: Milyen kicsi ez a kódex! 147 x 101 mm.

S.Z.: Meglehetősen kicsi kódex. De én nagyon szeretném hangsúlyozni, hogy - és ezt talán az ékszerészek tudják a legjobban - az érték, még az anyagi érték is, nem a mérettől függ. És a kódex hazatérése az én szempontomból, vagy legalábbis ahogy ma én látom, nem azért jelentős, mert a 37 soros magyar vers hazakerült, hanem azért, mert hazakerült vele a teljes, 302 lapot tartalmazó kódex. Azok a latin és részben magyar szövegek, amelyek - talán - majd lehetőséget adnak arra, hogy eldőljön az Ómagyar Mária-siralomhoz fűződő számtalan kérdés.

R.L.: Melyik az az oldal, ahol hiányzik valami, ahol kitéptek valamit?

S.Z.: A 134. levélnek a hátsó lapján van két hasábon a magyar vers. Két hasábon és, nézze, milyen különös, egyáltalán nem lehet észrevenni, hogy vers. Összefüggően másolták a szöveget. Később a kódex valószínűleg idegen tulajdonos kezébe került, aki ki akarta ezt a szövegrészt törölni. Ez az első hasábon látszik legjobban, a második hasábon a szö-

veg sokkal jobban olvasható. Nos, nyilvánvalóan a magyar szöveget nem értő idegen tépte ki a következő lapot is. Nagyon nagy kár számunkra, mert ez a tény és a kidörzsölés arra enged következtetni, hogy ezen a lapon is magyar szöveg lehetett: talán a Mária-siralom második része.

R.L.: Nemzedékek tanultak idézeteket ebből az első magyar versből. "Világ világa, /Virágnak virága,/Késerűen kinzától,/Vasszegekkel veretel." Van valami megindítóan szép abban, hogy az elmúlt hetekben a gondolkodó magyarok számára a legnagyobb élmény az első magyar vers feltünése volt. Kedves Soltészné, köszönöm, hogy találkoztunk.

S.Z.: Köszönöm a beszélgetést.

Az első magyar vers hazaérkezése

/Elhangzott a Kossuth Rádió "Kilátó" c. műsorában

junius 9-én/

Sediánszky János: A kódex és az első magyar vers most először került haza, magyar földre. Hogy ilyen szempontból mi a jelentősége, ezt fogalmazza meg a következő riportunkban először Villangó István, a Művelődési Minisztérium főosztályvezetője.

Villangó István: Hosszan lehetne sorolni művelődéstörténeti, tudományos jelentőségét ennek a nyelvemléknek, én most mégis egyet külön is kiemelnék, ez pedig a hungarika-értéke. Történeti kutatásunkban megkülönböztetett helye, szerepe van a hungarika-kutatásnak. Nos, ez a kódex hungarika. Mi, könyvtárosok, ezt úgy definiáljuk, hogy minden Magyarországon megjelent vagy bárhol a világon Magyarországra vonatkozóan vagy magyar nyelven megjelent mű: hungarika. Nos, ez talán a legősbibb és legszebb példája a hungarikának. Egy vers, amelyik külföldön született. Egy magyar vers, amely magyar és európai, hisz valahol Bolognában vagy Olaszország más városaiban, vagy talán Franciaországban - a tudomány még adós ennek az eldöntésével - jegyezte le magyar elődünk, és ez azt is bizonyítja, hogy a magyar irodalom részének kell tekintenünk mindazt, ami bárhol, határainkon kívül, közel vagy távol, megjelenik. Része a magyar irodalomnak, része a magyar kulturának, része a magyar művelődésnek, akkor is, ha XIII. századi, akkor is, ha XX. századi.

S.: Vajon ennek az első nagyszerű műfordítónak és - merem mondani - költőnek az alakját még mindig anonymusi homály fedi?

V.: Igen, még mindig. Még mindig bizonytalan, hogy tulajdonképpen ki lehetett az a - növendék? költő? Költő volt valójában, hiszen ahhoz, hogy ilyen művet alkosson, ahhoz igazi költői lélek kellett, és hogy magyar volt, az is biztos; ez kiderül nyelvezetéből és kiderül abból a kötődésből is, ami a nyelv szépségében való örömet mutatja. Idézném ehhez a kettősséghez irodalomtörténészünk, Klaniczay Tibor megállapítását, hogy az ősi magyar vers és a latin himnusz misztikus nászából így született meg a magyar poézis. S még valamit, ha már a jelentőségről beszélünk. Két olyan nép képviselői cserélték ki történeti